

فتال نیشابوری

شیخ بزرگوار، شهید سعید، ابو علی، محمد بن حسن بن علی بن احمد بن علی واعظ مبارز، **محدث** و حافظ **احادیث** بسیار بوده است.
^[۱] سفینه البحار، ج ۷، ص ۲۳.

فهرست مندرجات

- [۱ - زندگی نامه](#)
- [۲ - تخصص](#)
- [۳ - تحصیلات](#)
- [۴ - استادان](#)
- [۵ - مشایخ](#)
- [۶ - شاگردان](#)
- [۷ - تألیفات](#)
- [۸ - ویژگی های اخلاقی](#)
- [۹ - از دیدگاه عالمان](#)
- [۱۰ - نحوه شهادت](#)
- [۱۱ - پانویس](#)
- [۱۲ - منبع](#)

زندگی نامه

وی در **نیشابور** به دنیا آمده و دارای عمر طولانی بوده است؛ اما تاریخ و ولادت او معلوم نیست.
نام پدر او حسن و از استادان فتال بوده است. ریشه این اختلاف از این جهت است که گاهی او را به پدرش و گاهی به جنش، احمد و گاهی به پدر پدر بزرگش نسبت داده اند، که همگی از بزرگان علم و ادب بوده اند. و البته این جور نسبت، امری شایع بود. مثل **سید بن طاووس** و **ابن شهر آشوب**، که منسوب به پدر بزرگ خود هستند. بعضی گمان کرده اند که محمد بن حسن و محمد بن احمد یا محمد بن علی چند نفرند.

^[۱] **الذریعه، آقا بزرگ تهرانی، ج ۱۱، ص ۳۰۵**.

^[۲] **اعیان الشیعه، سید محسن امین، ج ۸، ص ۳۹۱**.

^[۳] **معالم العلماء، ص ۱۱۶**.

از جمله القاب نیشابوری، ابن الفارسی و فتال و کنیه او ابوعلی و ابوجعفر است.
از لقب «ابن الفارسی» معلوم می شود که او از نژاد ایرانی است. فتال یکی از اسم های بلبل است و علت ملقب شدن او به فتال به خاطر خوش صوتی و لطافت زبانی است که در منبر داشته و از نطق بالایی برخوردار بوده است.

^[۴] **معالم العلماء، ص ۱۱۶**.

^[۵] **ریاض العلماء، ج ۵، ص ۷۵، چاپ خیام، قم، ۱۴۰۱ هـ. ق.**

^[۶] **ریحانه الادب، ج ۴، ص ۲۹۱، چاپ خانه شفق تبریز.**

تخصص

فتال نیشابوری در امر **خطابه** و **وعظ** و **منبر** سرآمد بوده و خطابه از جمله تخصص های او به شمار می آید، ضمن این که در خیلی از کتب ها از او به عنوان متکلمی بزرگ و **فقیه** نام برده شده است. از خیلی از کتب های تحقیق و چیزی مهم به دست نیامده.

تحصیلات

متأسفانه کمتر در موارد تحصیلات وی بحث شده است. اما آن چه مسلم است، وی در محضر بزرگان شرکت می کرده و از تحصیلات عالییه ای برخوردار بوده و حتی خود محضر درس داشته و شاگردانی تربیت کرده است. وی از دوران کودکی در محضر پدرش درس می خوانده و از برخی کتابها استفاده می شود که فقیه بوده است؛ پس حتماً به درجه اجتهاد رسیده و در بحث کلامی هم انسانی خیره بوده است.

استادان

از جمله استادان شیخ فتال نیشابوری که در کتب های تراجم نامشان آمده عبارتند از:

۱. شیخ حسن بن علی بن احمد،
۲. [شیخ طوسی](#).
۳. [سید مرتضی](#).

مشایخ

۱. [سید مرتضی](#)؛ (از سید مرتضی به واسطه پدرش روایت نقل می کند).
۲. [شیخ طوسی](#).
۳. شیخ حسن بن علی.
۴. عبدالجبار بن عبدالله.

شاگردان

۱. علی بن الحسن بن عبدالله النیشابوری،
 ۲. محمد بن علی بن شهر آشوب ساروی مازندرانی.
- [۸] دانه المعارف بزرگ اسلامی، ج ۴، ص ۹۰.
- [۹] مقدمه کتب روضه الواعظین.

تألیفات

فتال نیشابوری صاحب دو کتب به نام «[روضه الواعظین و تبصره المتعظین](#)» و کتاب «[التنوير في معاني التفسير](#)» است.

ویژگی های اخلاقی

از جمله ویژگی های اخلاقی فتال نیشابوری می توان به ساده زیستی، [تواضع](#) و صمیمیت او با مردم اشاره کرد؛ به طوری که مردم خیلی او را دوست داشتند و مورد اعتماد آن ها بود، با مردم خیلی ساده نشست و برخاست می کرد و به مشکلات آنان در حد توان رسیدگی می نمود من جمله در امور دینی مردم فعال بود و تلاش فوق العاده ای از خود نشان می داد. وی از زندگی ساده ای برخوردار بود و مورد قبول مردم واقع شد. مواظب او برای مردم از کلام خدا و از گفتار و [احادیث ائمه معصوم](#) - علیهم السلام - اقتباس می شد. علم میدان علم و عمل بود، کن خطیباً واعظاً باقواله و افعاله.

[۱۰] شهداء الفضیله، علامه عبدالحسین امینی، ص ۳۸، چاپ ۱۳۲۰ ه. ق.

از دیدگاه عالمان

عالمان بزرگ درباره شیخ فتال نیشابوری گفته اند: متکلم جلیل القدر، واعظ فقیه، زاهد و پرهیزکاری است که از تواضع بالایی برخوردار بود و مورد وثوق همه علما است و از بزرگان علمای شیعه و عالمان شهید به شمار می آید.

[۱۱] [الذریعه](#)، آقا بزرگ تهرانی، ج ۴، ص ۲۹۷

[۱۲] [ریحانه الالنب](#)، ج ۴، ص ۲۹۱.

[۱۳] [اعیان الشیعه](#)، ج ۶، ص ۲۹۲.

نحوه شهادت

درباره شهادت شیخ فتال و سبب شهادت او چیزی ذکر نشده است؛ اما روشن است که قاتل او ابوالمحاسن عبدالرزاق شهاب الاسلام رئیس نیشابور است. عبدالرزاق که پسر برادر خواجه نظام الملک طوسی و یا برادر اوست، در ایام جوانی از دوستان [ائمه](#) و عالمان و روحانیت بود و به تحقیق در احکام شرع و [احادیث نبوی](#) مشغول بوده و جواب اشکالاتی را که درباره دین می شد پاسخ می داده است. وی صاحب محراب و محضر درس و مورد اعتماد بوده تا این که سلطان سنجر سلجوقی او را از محراب و مدرسه به وزارت می کشاند و او را وزیر خود قرار می دهد و امور شهر را به دست او می سپارد. وی که انسانی متواضع و متدین بود کم کم در، دربار حکومت تبدیل به انسانی فاسد و دارای صفت زشت چون: بخل و شرب خمر می شود؛ تا جایی که خود سلطان سنجر سلجوقی، در مرو، به وزیر، معین الدین ابی نصر احمد کاشی می گوید، تمام صفت پست را در او می بینم و این همه بدی از

چنین شخصی که از اصحاب درس و تقوا و علم است سزاوار نیست؛ اما نکته مهم این است که عبدالرزاق از سال ۵۱۳ تا ۵۱۵ حاکم و رئیس نیشابور بود، در حالی که قتل در سال ۵۰۸ به شهادت رسیده پس در زمان ریاست عبدالرزاق نبوده است؛ الا این که گفته شود: عبدالرزاق در زمانی که صاحب محراب و درس بوده فتوا به قتل او داده است و این قبل از ایام وزارت اوست.

اما در بعض عبارات آمده است: قتله و هو رئیس النیشابور.

[۱۴۱] فوائد الرضویه، ص ۴۶۹.

[۱۵۱] روضات الجنات، ج ۶، ص ۲۵۹.

[۱۶۱] معالم العلماء، ص ۱۱۶، منشورات مطبعة الحیدریه، نجف ۱۳۸۰ هـ. ق.

سبب قتل او معلوم نیست، در برخی از کتاب های تاریخی گفته شده که شیعه بودن او سبب قتل و شهادت او بوده، ظاهراً تبلیغ تشیع و پافشاری بر آن موجب شهادت او شده است.

[۱۷۱] مستدرکات اعیان الشیعه، ج ۲، ص ۲۴۶.

[۱۸۱] فوائد الرضویه، ص ۴۶۹، چاپ مرکزی تهران.

[۱۹۱] ریاض العلماء، ج ۵، ص ۷۵، چاپ خیام، قم، ۱۴۰۱ هـ. ق.

پیکرش در قبرستانی به نام «خیرق» در [نیشابور](#) مدفون است.

[۲۰۱] مقدمه روضه الواعظین.

گفته شده، نام قبرستان «حیره» است و قبر قتل در جلوی آن گورستان واقع شده است. گورستان حیره در شمال تلاجرد علیا و در جنوب گورستان سرد میدان قرار داشته که نام آوران و بزرگ مردانی در آن جا به خاک سپرده شده اند، که برخی از آنان عبارتند از: سعید بن سلام، ابو عثمان المغزی، عبدالله فرزند منازل، امام اسحاق فرزند حنظل.

[۲۱۱] نیشابور شهر فیروزه، ص ۲۶۴، انتشارات رامینه، چاپ مهشید، سال ۱۳۵۷ هـ. ش.

ظاهراً از این گورستان هیچ اثری نیست.

پانویس

۱. [سقیه البحار](#)، ج ۷، ص ۲۳.
۲. [الذریعه، آقا بزرگ تهرانی](#)، ج ۱، ص ۳۰۵.
۳. [اعیان الشیعه، سید محسن امینی](#)، ج ۸، ص ۳۹۱.
۴. [معالم العلماء](#)، ص ۱۱۶.
۵. [معالم العلماء](#)، ص ۱۱۶.
۶. [ریاض العلماء](#)، ج ۵، ص ۷۵، چاپ خیام، قم، ۱۴۰۱ هـ. ق.
۷. [ریحانه الادب](#)، ج ۴، ص ۲۹۱، چاپ خانه شفق تبریز.
۸. [دائرة المعارف بزرگ اسلامی](#)، ج ۴، ص ۹۰.
۹. [مقدمه کتاب روضه الواعظین](#).
۱۰. [شهداء الفضیله، علامه عبدالحسین امینی](#)، ص ۳۸، چاپ ۱۳۲۰ هـ. ق.
۱۱. [الذریعه، آقا بزرگ تهرانی](#)، ج ۴، ص ۲۹۷.
۱۲. [ریحانه الادب](#)، ج ۴، ص ۲۹۱.
۱۳. [اعیان الشیعه](#)، ج ۶، ص ۲۹۲.
۱۴. [فوائد الرضویه](#)، ص ۴۶۹.
۱۵. [روضات الجنات](#)، ج ۶، ص ۲۵۹.
۱۶. [معالم العلماء](#)، ص ۱۱۶، منشورات مطبعة الحیدریه، نجف ۱۳۸۰ هـ. ق.
۱۷. [مستدرکات اعیان الشیعه](#)، ج ۲، ص ۲۴۶.
۱۸. [فوائد الرضویه](#)، ص ۴۶۹، چاپ مرکزی تهران.
۱۹. [ریاض العلماء](#)، ج ۵، ص ۷۵، چاپ خیام، قم، ۱۴۰۱ هـ. ق.
۲۰. [مقدمه روضه الواعظین](#).
۲۱. [نیشابور شهر فیروزه](#)، ص ۲۶۴، انتشارات رامینه، چاپ مهشید، سال ۱۳۵۷ هـ. ش.

منبع

سید حسن سیدی - تلخیص از کتاب گلشن ابرار، ج ۵، ص ۵۵.

[سایت اندیشه قم](#)

رده‌های این صفحه: [تراجم](#) | [علمای شیعه](#) | [علمای قرن پنجم](#)